

Josepa (Pepita) Uriz i Pi

(Badostain, Navarra, 15-03-1883 - Berlín, República Democràtica d'Alemanya, ?). El 16 d'abril de 1921, el diari *La Vanguardia* informava que Josefa Uriz Pi havia guanyat el concurs de trasllat per a la plaça de professora de pedagogia de l'Escola Normal de Lleida, a la qual s'incorporà el 21 de maig. Uriz, més coneguda actualment per la seva faceta sindical i la seva implicació política amb la Segona República, pertanyia llavors a un grup de pedagogs renovadors propers a la Institució Lliure d'Ensenyança (ILE), i des de bon començament xocà amb els mètodes tradicionals de la directora de l'Escola de Mestres de Lleida, Lilia Heras. Pepita Uriz fou lleidatana d'adopció, ja que havia nascut a Navarra, havia estudiat a Madrid, vivia a Barcelona i havia treballat a la normal de Girona, però desenvolupà la plenitud del seu magisteri a Lleida de 1921 a 1939, tot i que de 1936 a 1939 marxà en comissió de serveis a Barcelona.

Filla del capità d'infanteria Benito Uriz Erro i Filomena Pi Céspedes, tenia tres germans més: Elisa, professora de música a les normals de Girona, Tarragona i Barcelona, i també destacada dirigent sindical d'UGT; Miguel, campió d'Espanya de Telegrafia el 1914; i Francisco, també destacat telègraf a Madrid (ALCOBÉ, 1984; MARTÍNEZ DE SAS, 2000; JIMÉNEZ MIER, 2007; *LA VANGUARDIA*).

Pepita Uriz, que comparteix amb Frederic Godàs Legido l'honor de ser la millor i més preparada pedagoga que passà per Lleida fins el 1930, tenia una definida vocació de mestra. Estudià a la secció de ciències de la primera promoció de l'*Escuela Superior de Magisterio* de Madrid (1909-1912) becada per la JAE (Junta para la Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas, 1907-1934), una associació creada pel ministeri d'Instrucció Pública perquè els alumnes espanyols més destacats viatgessin per Europa (ella estudià a França i Alemanya) i aprenguessin nous mètodes per renovar el sistema

educatiu i científic del país. La JAE estava influenciada per la Institución Libre de Enseñanza, hereva del moviment krausista desenvolupat a Espanya per pedagogs renovadors en la segona meitat del XIX.

Uriz, en acabar els estudis el 1912, era una professora preparada i implicada amb el canvi cultural o regeneració que necessitava el país, però quan es proposà dur a terme la teoria que havia après sovint topà amb obstacles per desenvolupar-la. El primer destí de Pepita Uriz fou l'Escola de Mestres de Girona, on s'incorporà a l'octubre de 1914 com a professora numerària de ciències per inaugurar el centre superior de magisteri gironí amb altres professors. Tanmateix, des del curs 1915-1916 s'ocupà d'impartir pedagogia, i al juny de 1919 exercí la direcció de l'escola temporalment. La seva implicació sindical es manifestà ben aviat i, segons sembla, una celebració amb els alumnes i la seva germana Elisa, també professora de música de l'escola de Girona, de l'1 de maig fou la causa que propicià el seu trasllat a Lleida.

Amb aquests precedents, el 21 de maig de 1921 s'incorporava a l'Escola de Mestres de Lleida Pepita Uriz per impartir les assignatures de pedagogia, dret escolar i anatomia i higiene. El claustre d'aquesta escola, segons es desprèn de la lectura del llibre d'Amparo Miñambres *L'escola Normal de Lleida. Una crònica dels seus primers 100 anys* (Lleida, 1994), exhalava una rància tradició a l'entorn de la seva directora Lilia Heras. Pepita xocà amb ella des del primer moment quan es proposà impartir un ensenyament laic, tolerant, respectuós, actiu i científic amb els seus alumnes.

La pràctica educativa que proposava Pepita Uriz s'avançava molt a la realitat de l'escola, que defensava un mètode tradicional de lliçó magistral del mestre i el consegüent examen de continguts. Uriz, que difonia els mètodes de Ovidio Decroly i Maria Montesso-

ri, lligava educació i vida, per la qual cosa a les seves classes l'abstracció deixà pas a l'experiència dels alumnes. Els exàmens passaven a segon pla i no tenia un llibre de text, ja que emprava lectures que sovint anaven sorgint del moment que vivien. Per tant, foren habituals els comentaris de texts de l'escola renovadora de l'Institut J.J. Rousseau de Ginebra o de revistes i diaris especialitzats com la *Revista de Pedagogía*. A més a més, recomanava bibliografia complementària per completar la formació cultural de les alumnes, que internes en centres de monges aviat assabentaren dels nous mètodes als responsables religiosos de la ciutat. El seu pla educatiu es plasmà, posteriorment amb altres pedagogs, en el *Proyecto d'Ensenyament de l'Escola Nova Unificada*, publicat a Barcelona el 1936.

Durant el primer curs, Uriz ja era vista com un diable amb fal·lilles que corrompia les innocents ànimes de les seves alumnes. La conspiració començà amb la implicació de l'Església espanyola i el desmesurat ressò mediàtic nacional. El claustre de la normal femenina mai la defensà. El 26 de novembre de 1921 el bisbe lleidatà Josep Miralles Sbert denuncià públicament els mètodes de Josefa Uriz, cosa que li ocasionà l'obertura d'un expedient a la Universitat de Barcelona. L'afer es complicà, però el moment polític favorable als interessos renovadors retardà el desenllaç. Així, el març de 1922 el diari lleidatà *El Ideal*, portaveu de Joventut Republicana, explicava l'incident ocorregut entre la professora Uriz i les seves alumnes quan aquesta els proposà llegir, entre altres, un llibre de la republicana Margarida Nelken titulat *La condición social de la mujer en España: su estado actual y su posible desarrollo*, i es posicionava en defensa de la docent.

Per una altra banda, els diaris locals conservadors *El Correo de Lérida* i *El País* atacaren durament els mètodes d'Uriz i convertiren un afer intern en una qüestió pública. Aquells diaris centraren el

Foto de Pepita Uriz (Biblioteca Rosa Sensat de Barcelona) del llibre: Consell de l'Escola Nova Unificada. Projecte d'ensenyament de l'Escola Nova Unificada. -- Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consell de l'Escola Nova Unificada, 1936.

debat en les suposades opinions anticlericals manifestades per Uriz a classe, cosa que havia provocat la intervenció del bisbe i la Liga de Acción Católica de la Mujer, representada per la marquesa de Villota, que en una carta, publicada a *La Vanguardia*, demanà al ministre d'Instrucció, el 18 de març de 1922, el canvi de «doctrinas de dicha profesora, perjudiciales para la educación religiosa de la juventud».

El tema fou de debat nacional i s'arribà a discutir a les Corts, però s'enquistà fins que les noves circumstàncies polítiques, dic-

tadura de Primo de Rivera, afavoriren l'execució d'«un correctivo de separación del servicio por un año, con pérdida del sueldo y del tiempo» imposat pel rei Alfons XIII el 6 de març de 1925. Era un mal moment per als republicans, però Uriz sempre va creure que darrere d'aquestes maniobres hi havia la directora Heras, per la qual cosa el seu enfrontament fou constant i sonat. Els diaris locals denunciaven l'una o l'altra d'acord amb les seves idees polítiques, per la qual cosa es fa difícil esbrinar la veritat de tot plegat, però és evident que Lilia tenia uns precedents conflictius que posen en quarantena la seva pretesa neutralitat.

Al cap i a la fi, el 6 de març de 1926 es reincorporava a l'escola Josefa Uriz després d'haver complert la sanció. Durant aquell temps va sobreviure amb l'ajut d'altres companys i associacions, i fins a la instauració de la II República (14-04-1931) es va mantenir en segon pla.

En aquest sentit, una de les primeres mesures del règim republicà a Lleida fou el cessament dels directors de les Escoles de Magisteri, Felip Solé i Olivé i Enriqueta Fairén, per nomenar directora del Magisteri de Lleida Pepita Uriz, el 16 d'abril de 1931. La fusió de les dues escoles no es concretà fins a l'inici del curs següent, el 30 d'octubre de 1931, i Pepita Uriz romangué en el càrrec de directora fins al gener de 1934.

Una de les primeres mesures d'Uriz fou aplicar el decret del 9 d'agost de 1931 per a l'establiment d'una càtedra per a l'estudi del català a les Escoles Normals. També posà en marxa la residència d'estudiants de magisteri, de la qual fou directora, però on trobà més dificultats, per raó de manca d'espai, fou en concretar la coeducació a les aules.

La victòria de la coalició de dretes CEDA a les eleccions del desembre de 1933 propicià el nomenament de director del moderat

Felip Solé pel claustre del gener de 1934. Aquest canvi suposà l'esclat d'una vaga de 48 hores per part dels alumnes que apostaven per Pepita Uriz, entre els quals hi havia Dolors Piera i Pepita Reimundi, que sempre van parlar bé dels seus mètodes. Uriz era molt més propera als interessos de l'alumnat i no dubtava a enfrontar-se amb el professorat per defensar-los. Durant la seva direcció, per exemple, engegà la Biblioteca de l'Escola de Magisteri, amb un espai físic, taules i llibres, quan això no havia existit mai, i, el més important, cedí la gestió a l'alumnat, quan fins llavors els llibres tancats en un armari eren custodiats per un docent.

Durant la República, Pepita s'integrà en els moviments culturals d'esquerres i en les associacions de renovació pedagògica catalanes. Era una dona d'acció. El 1932 participà, ja com a secretària general de la Federació Espanyola de Treballadors de l'Ensenyament (FETE-UGT) de Lleida, en la primera missió pedagògica realitzada per alguns mestres d'esquerres a la Val d'Aran, i repetí tres cops més el 1934. Aquelles missions volien instruir la població analfabeta catalana. El 27 de maig d'aquell 1934 era nomenada vicepresidenta de l'Associació de Treballadors de l'Ensenyament d'UGT a Barcelona. Militant del PSUC, el 1934 fundà, junt amb altres dones, l'Organización Española de Mujeres Antifascistas, en resposta a l'ascens al poder de Hitler i el feixisme a Europa.

A més a més, fou una de les fundadores a Lleida del Grup Batec (1930-1936), que era una espontània reunió de mestres, que seguia les idees del pedagog francès Celestí Freinet, que tendien a vincular l'escola amb la societat i el seu medi. Pepita Uriz fou la directora de la revista *Escola*, fundada el febrer de 1932, que actuava de portaveu del grup. L'adaptació de Batec a la teoria de Freinet fou sempre clara: «la nostra escola nova o serà proletària o no la farem [...]»; i manifestaven «la nostra inquietud per preparar a la vida per la vida» (*Escola*, número 8, març de 1936, p. 6).

Quan es produí l'alçament militar de Franco tornà a ser nomenada directora de la normal de Lleida el 30 d'agost de 1936, i s'implicà encara més, a partir d'aquell moment, en la defensa de la llibertat. El 27 de juliol de 1936 fundava, amb altres pedagogs com Joan Puig Elies, Joan Fàbregas o Serra Hunter, el CENU o Consell de l'Escola Nova Unificada, de tendències racionalistes, que fou una institució creada amb la finalitat de bastir una escola nova, gratuïta, única, laica, amb coeducació i en llengua catalana. Aquesta institució es proposava coordinar els serveis d'ensenyament de l'Estat, la Generalitat i l'ajuntament de Barcelona. El 1936 fou presidenta de la ponència sobre l'ensenyament artístic en el primer congrés de la CENU, el qual fou dissolt el febrer de 1939 amb el canvi de règim. Aquell mateix 1936 era nomenada secretària general de la Federació Catalana de la FETE, i el gener de 1938 presidia el primer congrés de FETE a Barcelona, on es trobava en comissió de serveis des que havia començat la guerra. El 9 de setembre era nomenada directora general d'Evacuació i Refugiats del ministeri de Treball i Assistència Social, i el 17 de novembre d'aquell any signava un desesperat manifest amb la resta de significades republicanes espanyoles titulat: «Manifiesto de las mujeres de España a las mujeres del mundo», en què demanaven ajut humanitari: «no permitais que nuestros hijos perezcan de hambre y de frio; responded a nuestro llamamiento como sabe hacerlo un corazón de mujer».

En acabar la Guerra Civil s'exilià amb la seva germana Elisa, també dirigent d'UGT, primer a París, on va col·laborar en l'ajut als exiliats i, més endavant, a Berlin (República Democràtica Alemanya), on treballà com a docent i morí en data desconeguda.